

Itinerari
llegendari

5

De Banyoles

Disseny
Enserio

Il·lustracions
Roser Cussó

Fotografies
Silvia Poch

Agraïments

Servei Comarcal de Català del Pla de l'Estany
(Consorti per a la Normalització Lingüística),
per la revisió i correcció dels textos.

Disseny
Enserio

Il·lustracions
Roser Cussó

Fotografies
Silvia Poch

Agraïments
Servei Comarcal de Català del Pla de l'Estany
(Consorti per a la Normalització Lingüística),
per la revisió i correcció dels textos.

Banyoles: Un Estany i una vila llegendaris

Banyoles i el seu Estany, des de molt antic, han estat font d'inspiració per a la creació d'un munt de llegendes i històries transmeses primer per tradició oral i després recollides per escriptors i folkloristes.

Les llegendes situen els fets en indrets concrets. A través d'un itinerari que parteix de les 10 històries més populars que formen part de l'imaginari col·lectiu de la nostra gent i que han perdurat gràcies als nostres avantpassats, us convidem a descobrir diferents espais i edificis històrics del Barri Vell de la ciutat, a gaudir de l'Estany i de la seva conca lacustre.

Aquest itinerari comença a l'Estany, l'element més significatiu de la nostra ciutat. Fa milers d'anys que es va formar i hi ha diverses llegendes que expliquen el seu origen. També parlen del monstre que viu al fons de les seves aigües o de les dones d'aigua o aloges que viuen a les baumes de les Estunes.

I amb l'encant de les llegendes de l'Estany, ens desplaçarem cap al centre històric per descobrir més històries fantàstiques que permeten conèixer altres elements patrimonials singulars de la ciutat.

 Ruta curta

 Ruta llarga

 3 km

 10 km

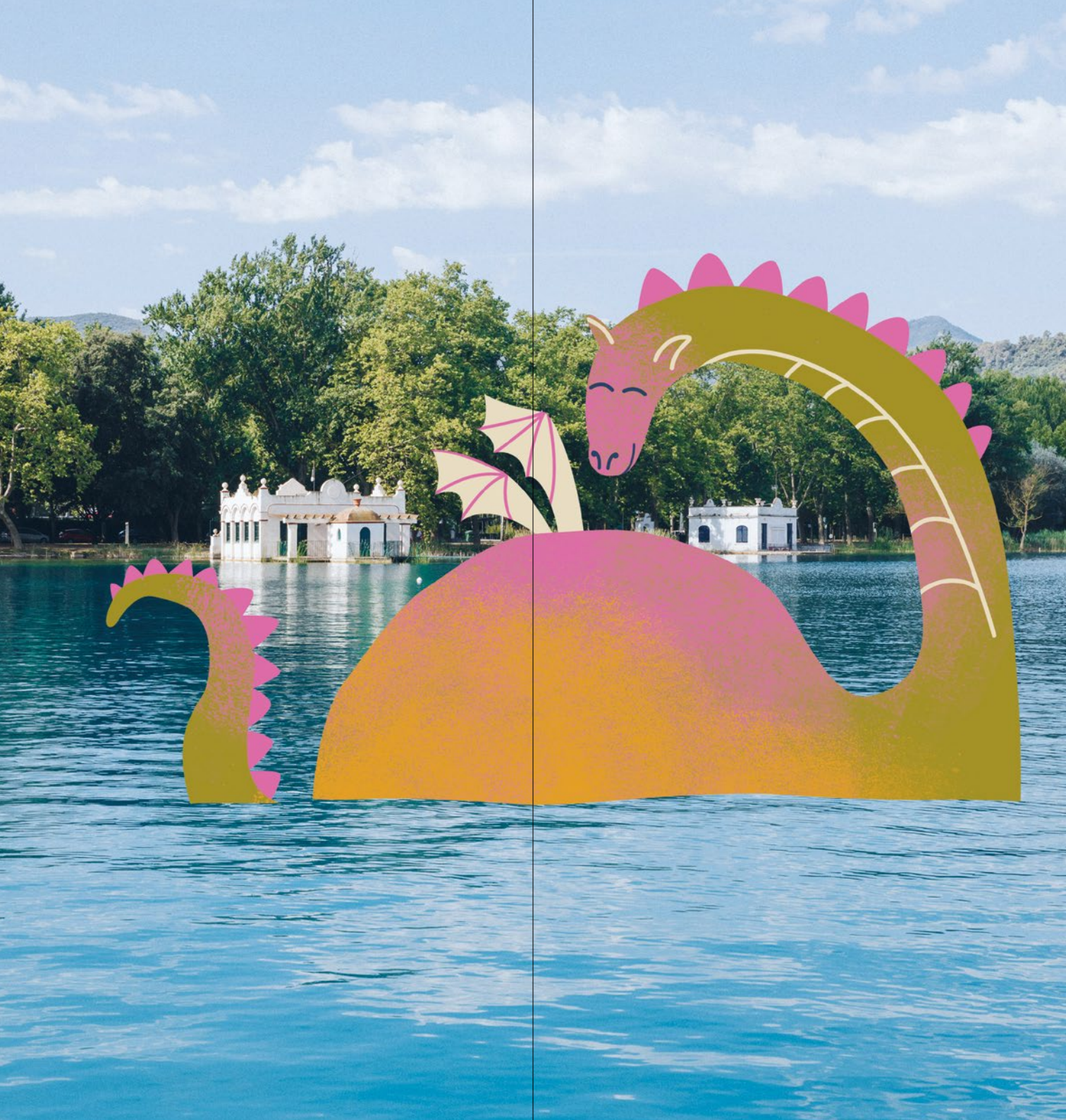
45 min (aprox.)

2 h (aprox.)

 Dif. baixa

 Dif. mitjana

1. El Drac de Banyoles

A l'Edat Mitjana, a prop de les aigües de l'Estany on ara ens passem tranquil·lament, hi vivia un drac ferotge i malvat, amb tot el cos cobert per una pell molt dura, plena d'afinades punxes, grans ales i unes urpes arquejades que el feien invulnerable.

Diuen que dels ulls li sortien espurnes i que tenia un alè tan pestilent que quan bufava assecava les plantes, enverinava les fonts, empestava els camps i encomanava malalties a persones i animals. Cada dos per tres arrasava els camps, cremava les cases i es menjava criatures, dones, homes, bestiar i tot el que se li posava al davant. La llegenda també explica que tenia el cau en una esquerra al subsol coneguda amb el nom de Clot del Drac, al paratge de la Draga.

Els banyolins i les banyolines estaven desesperats. La gana del drac era insaciable i els tenia cada dia més atemorits. Es cruspia ovelles, vaques, senglars i persones com qui res. Tot i tancar-se a casa i reforçar la porta amb mobles i caixes, cada nit apareixia una casa amb la porta esbotzada i un vilatà desaparegut. Res no semblava poder aturar aquella terrible bèstia. La desesperació creixia i no els va quedar altre remei que pactar amb la fera, si volien tenir-la quieta al seu cau. I així van pactar de lliurar-li cada dia un infant perquè se'l mengés sencer. El preu era molt alt però així evitaven que morís encara més gent.

Molts soldats valents s'hi van enfrontar. Fins i tot el mateix emperador Carlemany en persona, cavalcant el seu cavall blanc i aixecant la seva famosa espasa, que tenia nom i tot, i es deia Joiosa, intentà matar-lo. Tots aquests intents, però, fracassaren. Amb prou feines treien les espases, el Drac, indestructible, els hi passava per sobre i no en deixava ni un de viu.

Alguns diuen que Carlemany li va plantar cara; d'altres, que va suplicar per la seva vida però, el que és ben cert, és que fins i tot el mateix Carlemany va fugir i el Drac va continuar fent-ne de les seves.

Passaven els dies i a Banyoles cada cop hi havia menys nens i més malviure. La gent no sabia què més podia fer contra aquella fera afamada.

Per sort, un bon dia va aparèixer Sant Mer, un monjo benedictí, que va arribar a Banyoles seguint l'exèrcit de Carlemany. Decidit a posar remei a l'angoixa que patia la gent, s'acostà al Clot del Drac. La fera, en veure'l, es va posar a bramar i rugir, enfadat per aquella visita inoportuna. Però Sant Mer va acostar-se-li i sense espantar-se gens ni mica, li va tirar la seva capa per sobre. Aquest simple gest va calmar la fera en un tancar i obrir d'ulls. La va tornar dòcil i pacífica. Sant Mer, com si el drac fos un animal de companyia, el va portar a la plaça Major de Banyoles i va cridar tothom:

- Veniu, bona gent, i mireu el vostre drac. Heus ací la vostra bèstia maligna - i mirant la cara i les armes de la gent, va prosseguir - deixeu les armes a terra, ja que aquest drac no us farà res.

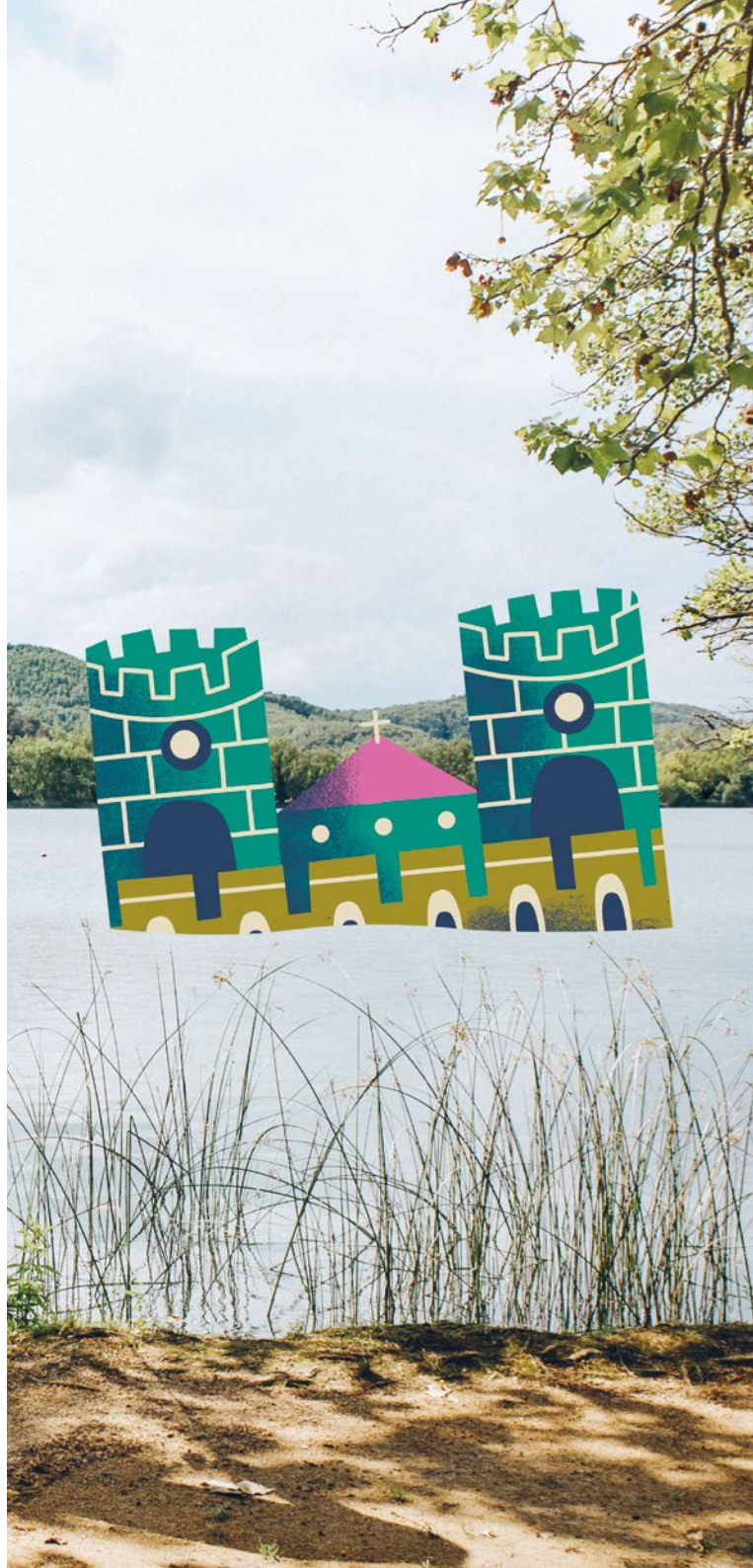
Hi ha qui diu que el drac va ser decapitat al bell mig de la plaça Major. D'altres afirmen que va decidir quedar-se a viure al fons de l'Estany i que, només de tant en tant, surt de matinada, amagat en la densa capa de vapor d'aigua que es forma a l'Estany amb la primera llum del dia.

2. El castell enfonsat

Hi ha qui assegura que en el temps en què no existia l'Estany hi havia un poderós castell, al bell mig de la plana, habitat per un cavaller al qual pagaven impostos totes les viles veïnes. Era un home molt cruel que mai estava content amb el que rebia dels vilatans. Per això sovint feia sortides en companyia d'altres nobles per les terres veïnes robant bous, ovelles, cavalls i apoderant-se de tota bella donzella que trobava al llarg del seu camí. Tota la comarca estava preocupada i trista. En secret pregaven a la Mare de Déu del Mont perquè els alliberés de tot el mal que els hi provocava el cavaller.

Un dia va desencadenar-se sobre la contrada una tempestat horrible. La gent, tancada dins de casa, cremava cera beneïda i pregava, amb força, que se'ls lliurés dels llamps. De sobte, s'omplí l'espai d'una estranya claror blavosa. Un llamp, cargolat com una formidable serp de foc, seguit d'un tro esgarrifós, va caure implacable, sobre el castell del cavaller. Va ser tan fort que va fer tremolar la terra. Després, la tempesta anà disminuint i el sol sortí esplendorós i bell com no l'havien vist mai. Era el sol de la llibertat per als vilatans. El llamp havia partit i enfonsat el maleït castell amb el cavaller i els seus amics a dins, i en el seu lloc va aparèixer l'Estany, que avui encara conserva un gros engolidor en el lloc ocupat abans per la fortalesa.

La llegenda també diu que, en certes nits de l'any, s'entreveuen encara al fons de l'Estany les runes de l'antic castell i els merlets de les seves torres.

3. La font de les Ànimes

En la Guerra dels Set Anys, Banyoles prengué les armes i es fortificà contra les tropes de l'enemic.

Explica la llegenda que un grup de voluntaris de la població, que patrullaven fora del límit de la ciutat a fi de defensar la vila dels atacs dels carlins, van fer una juguesca a la Font de les Ànimes. Aquesta font es troba a tocar de l'antic cementiri de la ciutat.

Amb la juguesca es tractava de veure qui era capaç d'encertar amb una pedra dos cranis que coronaven la font, fent-ho des dels dos recs que passen pel seu costat, el rec d'en Teixidor i el rec de Ca n'Hort. El primer crani ben aviat fou a terra, però el segon no hi havia manera de tocar-lo. Una força misteriosa sempre desviava les pedres de la seva trajectòria. Després d'una llarga estona de joc, quan ja es feia de nit, un jugador, cansat de tanta murga, s'acostà al crani i el feu caure amb un bon cop de mà.

Tot seguit, els voluntaris continuaren el seu camí. Fou aleshores que es trobaren un ase negre, amb el llom extraordinàriament allargat. Hi pujaren tots a sobre i el cavalcaren una bona estona. Fins i tot un pagès s'hi apuntà pel camí. Quan eren a prop d'un portal de la muralla, per la carretera o camí de Girona, van sentir veus, crits i corredisses.

Amb la por que els sorprenguessin els carlins, el pagès exclamà "Déu nos valga". Al sentir la paraula "Déu", l'ase, que no era altre que el dimoni, desaparegué instantàniament tot deixant els genets eixarrancats i drets a terra.

4. La ceguera de l'abat

Aquesta llegenda explica l'origen de l'arqueta⁽¹⁾ de Sant Martírià. Diu la història que un abat del monestir de Sant Esteve havia fet obrir la senzilla capsa que guardava les relíquies⁽²⁾ de Sant Martírià i que, per aquesta raó, havia quedat cec a l'instant.

Amb el propòsit de poder recuperar la vista, va prometre al sant fer construir una arqueta de plata per cobrir la caixa de fusta.

Sant Martírià li va retornar la vista i l'abat complí la promesa, fent construir una arqueta amb vint-i-vuit valuoses figuretes de sants treballades en plata.

Aquesta arqueta es conserva actualment al Monestir de Sant Esteve, encara que li falten algunes de les figuretes de plata, que van ser robades per un lladre el 1980.

(1) Caixa tancada amb pany, construïda normalment amb materials nobles amb l'objectiu de guardar-hi objectes de valor.

(2) Part del cos d'un sant o d'una persona venerada, o bé un altre objecte de culte religiós antic, acuradament conservat.

5. Una faldada de segó

Hi havia una dona molt pobra i vella que no tenia ningú al món i s'havia de guanyar la vida anant al bosc a fer llenya. Un dia se li va fer tard i la nit la va sorprendre a mig camí de retorn a casa. Passava per davant de les baumes de les Estunes al pic de la mitjanit, just al moment que les aloges anaven sortint per les esquerdes de les roques. Espantada i bocabadada, quan les fades s'adonaren de la presència de la pobra velleta li van preguntar on anava. Ella els va explicar que venia de recollir llenya i se li havia fet de nit.

Aleshores, les goges, van demanar-li que, ja que era allà, les ajudés a fer la bugada. I així ho va fer. Un cop acabada la feina i esteses les robes, la reina de les aloges li va dir:

-Us volem pagar la feina, bona dona. Deixeu aquest feix de llenya i pareu el davantal, amb la condició que no mirareu el que us hi posarem fins que sereu a casa vostra.

Ella bé prou que ho va intentar, però quan ja era a punt d'arribar a casa, al costat del rentador de la placeta del Teatre, no va poder resistir més la curiositat. "És segó!"⁽³⁾, va exclamar desil·lusionada. Enrabiada, el va llançar tot, i fins i tot es va espolsar el davantal.

En entrar a casa, però, va observar que la pols del segó que encara s'havia quedat enganxada a la roba s'havia convertit en or. Ràpidament, va córrer cap al lloc on havia llençat el segó per recollir l'or. Però el vent l'havia escampat i no en quedava cap rastre. Les goges l'havien premiat per haver-les ajudat, però també l'havien castigat per la seva curiositat.

(3) Conjunt de pells dels cereals, especialment del blat, que se separa dels grans en la molta.

6. El bruixot de Finestres

El bruixot de Finestres, a la Garrotxa, baixava sovint a la vila de Banyoles per capgirar els teulats i xemeneies amb les seves urpes esmolades. Regirava xemeneies i esperxava⁽⁴⁾ les teules al campanar de l'església de Santa Maria dels Turers.

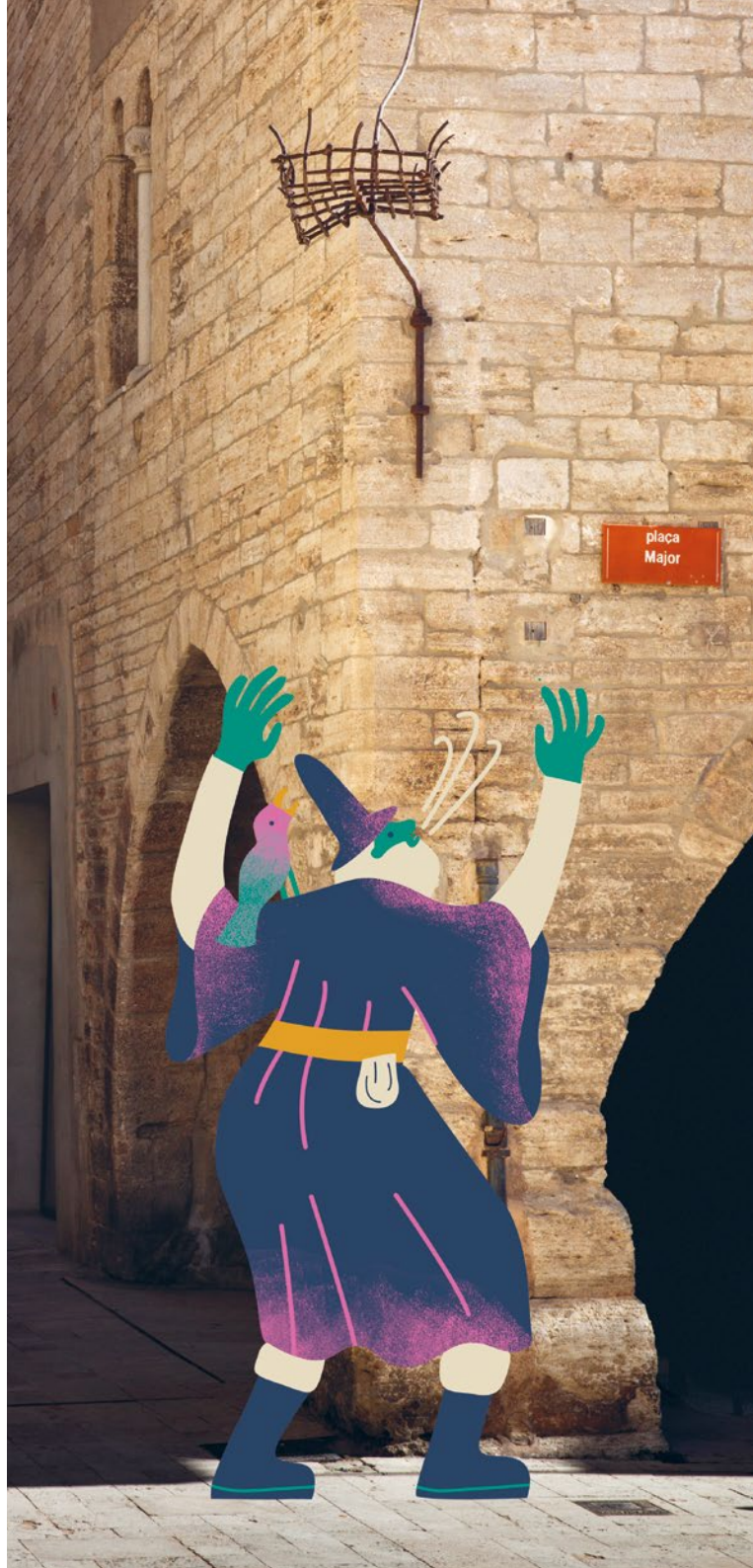
El bruixot era molt astut i la sabia tan llarga que, cada dia a la mateixa hora, abans de posar-se a la feina apagava les teieres⁽⁵⁾ que il·luminaven amb les seves flames les cantonades dels carrers de la vila, com la que encara es conserva a una cantonada de la plaça Major.

Això va durar molts dies fins que Sant Mer va decidir posar-hi remei. Va beneir totes les teies⁽⁶⁾ de la vila. Quan el bruixot va anar a bufar les teieres per apagar-les, va veure's burlat; com més bufava més s'encenien les teies, fins que li varen cremar els seus ulls diabòlics. Aleshores, sense ulls, solament sabia donar cops de cap per les parets. Els vilatans aprofitaren l'ocasió per castigar-lo de valent. Ben atemorit, el bruixot feu una tombarella i es convertí en un corb espantós que va volar cap als penya-segats de Finestres d'on no n'ha baixat mai més.

(4) Paraula molt banyolina que significa deixar penjat un objecte en algun lloc alt.

(5) Engraellat de ferro per a cremar-hi teies i fer llum.

(6) Teies. Fustes resinoses de pi, que cremen amb molta facilitat.

7. El miracle de les aigües

El dia 26 de setembre de l'any 1676 l'Estany va saltar cap a la vila i les seves aigües començaren a fluir pels carrers de Banyoles. Els banyolins, veient que les aigües continuaven estenent-se, van decidir portar les relíquies⁽⁷⁾ de Sant Martíria des del Monestir cap a l'Estany, tal com era costum en aquestes situacions.

Quan els portadors de les relíquies arribaren a l'alçada del carrer Jacint Verdaguer, conegut popularment amb el nom de carrer Gran, les aigües de l'Estany començaren a recular i no avançaren més.

Aquest fet fou conegut a Banyoles com el Miracle de les aigües. El prodigi va ser recordat amb una petita capella⁽⁸⁾ construïda en honor del patró de la vila en un racó del carrer.

Actualment al carrer Jacint Verdaguer, hi ha una placa de traverti que commemora aquell desbordament de l'Estany.

(7) Part del cos d'un sant o d'una persona venerada, o bé un altre objecte de culte religiós antic, acuradament conservat.

(8) Si voleu veure la capella només heu de seguir recte en direcció al carrer Guèmol fins la casa número 27. Si enfleu el carreró al costat de la placa commemorativa arribareu a la Plaça de les Rodes, on hi ha un espai de joc infantil.

8. Les aloges de les Estunes

Diuen que en el bosc de les Estunes, un paratge boscós de roures i alzines, i grans plaques de travertí⁽⁹⁾, hi vivien les aloges o goges de l'Estany, uns éssers fantàstics personificats sota la forma de boniques dones d'aigua.

L'indret està ple d'esquerdes, coves i baumes de diverses formes i dimensions, per algunes de les quals us podeu endinsar.

Les aloges, fades molt boniques i delicades, amigues de la nit, vivien a les baumes més grans i espaioses, que en realitat eren palaus encantats, on feien grans festes i convits. A vegades, les seves rialles i crits se sentien des de ben lluny, gairebé des del centre de la vila!

Ocultes durant el dia, per protegir-se dels tafaners, les aloges teixien unes xarxes fines i impenetrables amb un fil molt delicat, que penjaven a l'entrada de les seves coves. Els que intentaven travessar-les hi quedaven atrapats i no podien sortir mai més a l'exterior.

A vegades, durant les nits de lluna plena, les aloges s'apropen a l'Estany i allà ballen i juguen. Com que no volen ser vistes de cap de les maneres, qui se les trobi queda embadalit o encantat, de manera que no es pot ni moure ni dir res. Aneu en compte, doncs, si us apropheu als seus dominis.

(9) Roca sedimentària típica de les construccions de la ciutat, que creix gradualment dins l'Estany. També s'anomena pedra de Banyoles.

9. En Morgat

Fa anys i panys, on ara hi ha l'Estany, un bon pagès hi tenia les terres, que cultivava cada dia de sol a sol. Es deia Morgat i vivia al casalot que hi ha a la riba nord-oest de l'Estany. Un bon matí, mentre en Morgat cultivava la terra amb els bous i l'arada, va sentir un rebombori molt gran, com si el cel s'hagués de partir. En Morgat, que no esperava pluja, aquell dia, va quedar ben parat. Encara va quedar més sorprès quan, de sobte, una veu que no venia d'enlloc, li va dir:

- Morgat, Morgat, agafa els bous i l'arada i ves sota teulat!

- I ara! - es va dir. D'on sortien aquelles veus? Què eren, aquelles advertències? Però en Morgat era treballador de mena i, com que encara li quedava un bon tros per llaurar, es va tirar aquelles pors a l'esquena i va continuar fent feina. Al cap de ben poc, però, es va tornar a repetir aquell fort soroll, molt estrepitos, i altra vegada, una veu severa i seriosa vinguda del més enllà, va advertir el bon home:

- Morgat, Morgat, agafa els bous i ves-te'n a casa!

- Falòrnies! - Va provar de convèncer-se el pagès, que no estava acostumat a fenòmens estranys. Amb una mica de por, va arriar els bous perquè continuessin llaurant. Però quan havia avançat només un parell o tres de metres es va tornar a repetir el fort soroll i la veu no va tardar a renyar-lo:

- Morgat, Morgat, ves-te'n a casa o seràs negat!

Aquest cop en Morgat sí que va veure clar que n'estava a punt de passar una de grossa. Així que, sense temps ni tan sols de treure el jou dels bous, va arrencar a córrer com un esperitat. Quan ja era a punt d'arribar a casa, va girar-se cap als seus camps i va veure com les aigües se'ls empassaven de cop, convertint tota aquella esplanada en un gran estany. Content d'haver salvat la vida i resignat d'haver perdut la collita, en Morgat acabava de veure el naixement de l'Estany de Banyoles.

10. Voguen les campanes

Inspirats per Sant Martí, el patró de Banyoles, dos monjos joves procedents de la ciutat de Florència, a Itàlia, van prendre les restes del sant i, amagades dins una bota, les van traslladar en una mula fins a Catalunya. El sant els havia dit que havien d'arribar a una vila "on hi rajava una abundosa font". En arribar a prop de Banyoles, la mula es va aturar en un turó. Després, quan els joves monjos van travessar les portes de la vila, les campanes de les esglésies de la vila van començar a repicar.

L'abat del monestir de Sant Esteve de Banyoles, assabentat, va sortir a rebre les restes del sant i va traslladar-les en processó fins a l'església del monestir. L'endemà, però, les relíquies⁽¹⁰⁾ van tornar a aparèixer miraculosament al turó on la mula s'havia aturat en primer lloc. Fracassat un nou intent de trasllat, les autoritats van decidir d'edificar en el turó una capella per guardar-hi les relíquies del sant patró.

I aquesta és la raó, també, per la qual aquest puig és conegut des d'aleshores amb el nom de Puig de Sant Martí. Allà hi queden les restes d'un antic convent i cada 24 de novembre s'hi celebra una festa en honor del sant.

Des del segle XIII, les relíquies del patró de la ciutat s'ubiquen al monestir de Sant Esteve, a l'interior d'una arqueta de plata del segle XV considerada un dels exponents més remarcables de l'orfebreria gironina en temps del gòtic català.

(10) Part del cos d'un sant o d'una persona venerada, o bé un altre objecte de culte religiós antic, acuradament conservat.

Crea les teves històries amb els stickers d'Instagram de l'itinerari llegendari

Hem convertit les il·lustracions d'aquesta publicació en stickers d'Instagram perquè puguis personalitzar les teves històries i jugar amb els personatges llegendaris de Banyoles. Comparteix una història i vine a buscar un obsequi a l'Oficina de Turisme.

1. Entra al teu perfil d'Instagram
2. Crea una història nova (stories)
3. Fes una foto o un vídeo de Banyoles
4. Accedeix a l'apartat d'*stickers*
5. Busca "itinerarillegendari" o "debanyoles"
6. Escull un *sticker* i col·loca'l sobre la teva imatge
7. Etiqueta'ns: **@turismebanyoles**
8. Posa els *hashtags*: **#itinerarillegendari #debanyoles**
9. Publica la història
10. Vine a buscar el teu obsequi

- Alberg
- Càmping
- Mirador
- Patrimoni cultural
- Patrimoni arquitectònic
- Observació d'ocells
- Patrimoni natural
- Zona de picnic
- Altres serveis turístics
- Equipament esportiu
- Parc infantil
- Restaurant
- Banys públics
- Oficina de Turisme
- Càrrega vehicles elèctrics
- Zona de bany
- Aparcament
- Aparcament autobús

- Ruta curta
- Ruta llarga

Itinerari llegendari

1. El Drac de Banyoles
2. El castell enfonsat
3. La font de les Animes
4. La ceguera de l'abat
5. Una faldada de segó
6. El bruixot de Finestres
7. El miracle de les aigües
8. Les aloges de les Estunes
9. En Morgat
10. Voguen les campanes

Ajuntament
de Banyoles

OFICINA DE TURISME

Passeig Darder - Pesquera núm. 10

17820 Banyoles (Girona)

Tel. (0034) 972 583 470

📞 690 853 395

turisme@ajbanyoles.org

#debanyoles

Descobreix més rutes a la nostra pàgina web:
de.banyoles.cat

#debanyoles